

Universitätsbibliothek Wuppertal

Annæi Senecæ Tvm Rhetoris Tvm Philosophi Opera Omnia

Quid in eo contineatur sequens pagina indicabit

Seneca, Lucius Annaeus <Rhetor>

M.DC.XLVI., 1646

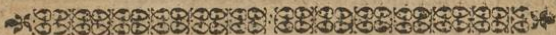
Liber secundus

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1509](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1509)

xuria, specula totis paria corporibus auro argentoque cæla-
ta sunt, denique gemmis adornata: & pluris vnum ex his
fœminæ constitit, quàm antiquarum dos fuit illa, quæ pu-
blice dabatur imperatorum pauperum filiabus. An tu exi-
stimas, ex auro nitidum habuisse Scipionis filias speculum,
cum illis dos fuisset æs graue? O paupertas felix, quæ tan-
to titulo locum fecit Non fecisset illis Senatus dotem, si
habuissent. At quisquis ille fuit, cui sorori loco Senatus
fuit, intellexit se accepisse dotem, quam fas non esset red-
dere. Iam libertinorum virgunculis in vnum speculum non
sufficit illa dos, quam dedit Senatus pro Scipione. Processit
enim immodestius paulatim opibus ipsis inuitata luxuria
& incrementum ingens vitia acceperunt. Adeoque omnia
indifereta sunt peruersissimis artibus, vt quicquid mundus
muliebris vocabatur, sarcinæ viriles sint: minus dico, etiam
militares. Iam speculum ornatus tantum causa adhibitum,
nulli non vitio necessarium factum est.

LIBER SECVNDVS.

CAPVT I.

MNIS de viuere solo quæstio in cælestia, subli-
mia, & terrena diuiditur. Prima pars naturam
siderum seruat, & magnitudinem, & for-
mam ignium quib. mundus includitur: soli-
dumne sit cœlum, & firmæ concretæq; mate-
riæ, an ex subtili tenuique nexum: agatur, an agat: & infra
se sidera habeat, an in contextu sui fixa: quemadmodum sol
anni vices seruet: an retro fluctet: cetera deinceps his similia.
Secunda pars tractat inter cœlum terramque versantia. Hæc
sunt nubila, imbres, nives, & humanas motura tonitrua
mentes: quæcunq; aër facit, pariturve. Hæc sublimia dici-
mus, quia editiora imis sunt. Tertia illa pars de agris, ter-
ris, arbustis, latis, quærit, & (vt Iurisperitorum verbo
vtar) de omnib. quæ solo continentur. Quomodo, inquis,
de ter-

de terrarum motu quæstionem eo posuisti loco, quo de tonitruis fulguribusque dicturus es: Quia cum motus terræ fiat spiritu, spiritus autera sit aër agitatus, & si subeat terras, non ibi spectandus est: cogitetur in ea sede in qua illum natura disposuit. Dicam quod magis videbitur mirum: inter cælestia & de terra dicendum erit. Quare? inquis. quia cum propria terræ excutimus suo loco, vtrum lata sit & inæqualis, & enormiter proiecta, an tota in formam pilæ spectet, & in orbem partes suas agat, alliget aquas, in aquis alligetur ipsa: animal sit, an iners corpus, & sine sensu, plenum quidem spiritus, sed alieni, & cetera huiusmodi quoties in manus venerint, terram sequentur & in imis collocabuntur. At vbi quæretur quis terræ sit situs, qua parte mundi subsederit, quomodo aduersus sidera cælumque posita sit, hæc quæstio cedit superioribus, & (vt ita dicam) meliorem conditionem sequitur.

CAP. II. QVONIAM dixi de partibus, in quas omnium rerum naturæ materia diuiditur, quædam in commune sunt dicenda: & hoc primum præsumendum, inter ea corpora, à quibus vnitas est, aëra esse. Quid sit hoc, & quare præcipiendum fuerit, scies, si paulo altius repetiero, & dixerò aliquid esse continuum, aliquid commissum. Continuatio est partium inter se non intermissa coniunctio. Vnitas est sine commissura continuatio, & duorum inter se coniunctorum corporum tactus. Nunquid dubium est, quin ex his corporibus quæ videmus tractamusque, quæ aut sentiuntur aut sentiunt, quædam sint composita? Illa constant aut nexu, aut aceratione: vt puta funis, frumentum, nauis. Rursus non composita: vt arbor, lapis. Ergo concedas oportet, ex his quoque quæ sensum quidem effugiunt, ceterum ratione prenduntur, esse in quibusdam vnitatem corporum. Vide, quomodo auribus tuis parcam. Expedite me poteram, si philosophorum lingua vti voluissem, vt dicerem vnita corpora: hoc cum tibi remittam, tu inuicem mihi refer gratiam. Quare istud? si, quando dixerò vnum, memineris me non ad numerum referre, sed ad naturam corporis, nulla ope æterna, sed vnitate sua coherentis. Ex hac nota corporum aër est.

CAP. III. OMNIA quæ in noticiam nostram cadere

possunt, mundus complectitur. Ex his quædam sunt partes, quædam materia lotorelictæ. Desiderat omnis natura materiam, sicut ars omnis quæ manû constat. Quod sit hoc, apertius faciam. Pars est nostri manus, ossa, herai, oculi: materia, succus retenti cibi, ituius in partes. Rursus quasi pars nostri est sanguis: qui tamen & materia est. Præparat enim & alia: & nihilominus in numero est eorum, quibus totum corpus efficitur.

CAP. IV. SI mundi pars est aër, & quidem necessaria, hic est enim qui cælum terramque connectit: qui ima ac summa sic separat, ut tamen iungat. Separat, quia medius interuenit: iungit, quia utrique per hoc inter se consensus est. Supra se dat, quicquid accipit à terris. Rursus vim siderum in terrena transfundit. Quem sic partem mundi uoco, ut animalia & arbuta. Nam genus animalium arbutorumque, pars est uniuersi: quia in consumptionem totius assumptum: & quia non est sine hoc uniuersum. Vnum autem animal, & una arbor quasi pars est: quia quamuis perierit, tamen id ex quo perit, totum est. Aër autem, ut dicebam, & cælo & terris cohæret. Utrique innatus est, habet autem unitatem, quicquid alicuius rei natua pars est. Nihil enim nascitur sine unitate.

CAP. V. TERRA & pars est mundi, & materia. Pars quare sit, non puto te interrogaturum, aut æque interrogas, quare cælum pars sit: quia scilicet non magis sine hoc, quam sine illa uniuersum esse potest, quod cum his uniuersum est, ex quibus, id est tam ex illo, quam ex ista, alimenta omnibus animalibus, omnibus satis, omnibus stellis diuiduntur. Hinc quicquid est virium singulis, hinc ipsi mundo tam multa poscenti ministratur, hinc profertur quo sustineantur tot sidera, tam exercitata, tam auida, per diem noctemque ut in opere, ita & in pastu. Et omnium quidem rerum natura, quantum in nutrimentum tui satis sit, apprehendit. Mundus autem, quantum in æternum desiderabat, inuasit. Pusillum tibi exemplum magnæ rei ponam. Oua tantum complectuntur humoris, quantum ad effectum animalis exituri satis est.

CAP. VI. AER continuus terræ est & sic appositus, ut statim ibi futurus sit, unde illa discessit. Pars est totius mundi: sed idem tamen, quicquid terra in alimentum misit,

misit, recipit: vt scilicet materia, non pars intelligi de-
 beat. Et hoc omnis inconstantia tumultusque est. Hunc
 quidam ex distantibus corpusculis, vt puluerem struunt,
 plurimumque à verò recedunt. Nunquam enim contexti
 nisi per vnitatem corporis niscus est, cum partes consentire
 ad intensionem debeant, & conferre vires. Aër autem, si
 in atomos diuiditur, sparsus est. Teneri verò dissecta non
 possunt. Intensionem aëris ostendent tibi inflata, nec ad
 istum cedentia. Ostendent pondera, per magnum spa-
 tium ablata, gestante vento. Ostendent voces, quæ re-
 missæ clataque sunt, prout aër se concirauit. Quid enim
 est vox nisi intentio aëris, vt audiatur, lingua formata
 percussu? Quid cursus & motus omnis? nonne intenti spi-
 ritus opera sunt? Hic facit vim neruis, & velocitatem cur-
 rentibus. Hic cum vehementer concitatus ipse se torfit,
 arbuta siluasque conuellit, & ædificia tota corripens in
 altum, frangit. Hic mare per se languidum & iacens inci-
 tat. Ad minora veniamus. Quis enim sine intensione spi-
 ritus cantus est? cornua & tubæ, & ea quæ aliqua pressura
 maiorem sonitum reddunt, quam qui ore reddi potest,
 nonne aëris intensione partes suas explicant? Confidere-
 mus quam ingentem vim per occultum agant paruula ad-
 modum semina, & quorum exilitas in commissura lapi-
 dum vix locum inueniat, in tantum conualescunt, vt in-
 gentia saxa distrahant, & in momenta dissoluant; scopulos
 rupesque, radices minutissimæ ac tenuissimæ. Hoc quid
 est aliud, quam intensio spiritus, sine qua nil validum, &
 contra quam nil validius est? Esse autem vnitatem in aëre,
 vel ex hoc intelligi potest, quod corpora nostra inter se
 cohærent. Quid enim aliud est quod tenet ea, quam spiri-
 tus? Quid est aliud quo animus noster agitur? Quis est
 illi motus, nisi intensio? Quæ intensio, nisi ex vnitatem?
 Quæ vnitatem, nisi hæc esset in aëre? quid autem aliud pro-
 ducit fruges & segetem imbecillem, ac virentes erigit ar-
 bores, ac distendit in ramos, aut in altum erigit, quam spi-
 ritus intensio & vnitatem?

CAP. VII. QUID AM aëra discerpunt, & in particulas
 diducunt, ita vt illi inane permisceant. Argumentum au-
 tem existimant non pleni corporis, sed multum vacui ha-
 bentis, quod aëris in illo tam facilis motus, quod maxi-

mis minimisque per illum transcurfus est. Sed falluntur. Nam aquarum quoque similis facilitas est: nec de vnitare illarum dubium est, quæ sic corpora accipiunt, vt semper in contrarium acceptis resiliant. Hanc nostri circumstantiam, Græci autem *ἀερίου* appellant, quæ in aëre quoque sicut in aquis fit. Circumstant enim omne corpus à quo impellitur. Nihil autem opus erit inani admisso. Sed hoc alias.

CAP. VIII. *ΝΥΝ* C autem esse quandam in rerum natura vehementiam, magni impetus, est colligendum. Nihil enim nisi intentione vehementius est, & tamen mehercules per aliud nihil intendi poterit, nisi per semetipsum fuerit intentum. Dicimus enim, eodem modo non posse quicquam ab alio moueri, nisi aliquid fuerit mobile ex semetipso. Quid autem est quod magis credatur, ex semetipso habere intensiorem, quam spiritus? Hunc intendi quis negabit, cum viderit iactari terram cum montibus, recta, murisque plures, & magnas cum populis vrbes, cum totis maria litoribus? Ostendit intensiorem spiritus, velocitas eius & diductio. Oculus statim per multa millia aciem suam intendit, vox vna totas vrbes simul percipit, lumen non paulatim prorepat, sed semel vniuersis infunditur rebus.

CAP. IX. *ΑQUΑ* autem sine spiritu quemadmodum posset intendi? Nunquid dubitas, quin sparsio illa quæ ex fundamentis mediæ arenæ crescens in summam altitudinem amphitheatri peruenit, cum intensiōe aquæ fiat? Atqui nec tolleno magis, nec vllum aliud tormentum aquam poterit mittere aut agere, quam spiritus. Huic se commodat: hoc inserto & cogente atrollitur, & contra naturam suam multa conatur, & ascendit, nata defluere. Quid nauigia sarcina depressa, parum ostendunt, non aquam sibi resistere quo minus mergantur, sed spiritum? Aqua enim cederet: nec posset pondera sustinere, nisi ipsa sustineretur. Discus ex loco superiore in piscinam missus, non descendit, sed resistit: quemadmodum, nisi spiritu referente? Vox autem qua ratione per parietum munita transmititur, nisi quod solido quoque aër inest, qui sonum extrinsecus missum & accipit & remittit? scilicet spiritu non aperta tantum intendens, sed etiam abditata & inclusa. Quod illi facere expeditum est, quia nufquam

quam diuisus, sed per ipsa, quibus separari videtur, coit secum. Interponas licet muros & mediam altitudinem montium. per omnia ista prohibetur nobis esse peruius, non sibi. id enim intercluditur tantum, per quod illum nos sequi possumus, Ipse quidem transit per ipsum quod scinditur, & media non circumfundit tantum, sed vtrinque cingit.

CAP. X. PERMEAT ab æthere lucidissimo aër, in terram vsque diffusus: agilior quidem, tenuiorque & altior terris, nec minus aquis: ceteram æthere spissior grauiorque. frigidus per se & obscurus. Iumen illi calorque alium de sunt: sed per omne spatium sui similis non est: mutatur enim à proximis Summa pars eius est siccissima calidissimaque, & ob hoc etiam tenuissima propter viciniam æternorum ignium, & illos tot motus siderum, assiduümque cæli circumactum. Illa pars ima & vicina terris, densa & caliginosa est: quia terrenas exhalationes recepat. Media pars temperatior, si summis imisque conferas, quantum ad siccitatem tenuitatemque pertinet: ceterum vtraque parte frigidior. Nam superiora eius calorem vicinorum siderum sentiunt: inferiora quoque tepent, primum terrarum habitu, qui multum secum calidi affert: deinde quia radij solis replicantur, & quousque redire potuerunt, replicato calore benignius fouent. Deinde etiam illo spiritu, qui omnibus animalibus, arbutisque ac satis, calidus est. Nihil enim viueret sine calore. Adiace nunc ignes, non tantum manu factos & certos, sed opertos terris: quorum aliqui eruperunt, innumerabiles in abscondito flagrant & obscuro semper. Etiamnum tot partes eius fertiles rerum, habent aliquid teporis: quoniam sterile est frigidum, calor autem gignit. Media ergo pars aëris ab his submota, in frigore suo manet. Natura enim aëris gelida est.

CAP. XI. QVIA cum sic diuisus sit, ima sui parte maximè varius & inconstans & mutabilis est. Circa terram plurimum agit, plurimum patitur, exagitat & exagitat: nec tamen eodem modo totus afficitur, sed aliter alibi: ac partibus inquietus est ac turbidus. Causas autem illius mutationis & inconstantiae alias terra præbet, cuius positiones huc aut illo versa, magna ad aëris tempa-

riem momenta sunt: alias siderum cursus. Ex quibus soli plurimum imputes. Illum sequitur annus: ad illius flexum hiemes æstatesque vertuntur. Lunæ proximum ius est. Sed & ceteræ quoque stellæ non minus terrena quam incumbentem spiritum terris afficiunt, & ortu suo occafuve contrario, modo frigora, modo imbres aliasque terrarum iniurias turbida mouent. Hoc necessarium fuit præloqui, dicturo de tonitruo ac fulminibus & fulgurationibus. Nam quia in ære fiunt, naturam eius explicare oportebat: quo facilius appareat, quid facere aut pati possit.

CAP. XII. TRIA sunt ergo quæ accidunt, fulgurationes, fulmina, & tonitrua: quæ una facta, serius audiuntur. Fulguratio ostendit ignem: fulminatio emittit. Illa (vt ita dicam) comminatio est, & conatio sine ictu: iaculatio cum ictu. Quædam sunt ex his, de quibus inter omnes conuenit: quædam, in quibus diuersæ sententiæ sunt. Conuenit illis, omnia ista in nubibus & è nubibus fieri: etiamnum conuenit, & fulgurationes & fulminationes aut igneas esse, aut ignea specie. Ad illa nunc transeamus, in quibus lis est. Quidam putant ignem esse in nubibus: quidam ad tempus fieri: nec prius esse, quam mitti. Nec inter illos quidem quid proferat ignem conuenit. Alius enim à lumine illum colligit. Quidam autem radios solis intercurrentis recurrentisque, sæpius in se relatos, ignem excitare dicit. Anaxagoras aut illum ex æthere distillari, & ex tanto ardore cæli multa decidere, quæ nubes diu inclusa custodiant. Aristoteles multo ante ignem colligi non putat, sed eodem momento exilire, quo fiat. Cuius sententia talis est. Duæ mundi partes in imo iacent, terra & aqua: vtraque ex se reddit aliquid. Terrenus vapor siccus est, & fumo similis, qui ventos, tonitrua & fulmina facit: aquarum halitus humidus est, & imbres & nixes creat. Sed siccus ille terrarum vapor, vnde ventis origo est, quia coaceruatus est, cum coitu nubium vehementer impactarum à latere eliditur: deinde, vbi latius ferit nubes proximas, cum plaga & sono incutitur: qualis in nostris ignibus redditur, cum flamma vitio lignorum virentium crepat. Et vt ille spiritus habens aliquid humidi se-

dissecum, cum est conglobatus, rumpitur flamma: eodem modo spiritus ille, quem paulo ante exprimi collisis nubibus dixi, impactus aliis, nec rumpi, nec exilire silentio potest. Dissimilis autem crepitus fit, ob dissimilem impactionem nubium. Quare alia maiorem sonitum habent, alia minorem. Caterum illa vis expressi spiritus ignis est, qui fulgurationis nomen habet, leui impetu accensus & varius. Ante autem videmus fulgurationem, quam sonum audiamus: quia oculorum velocior est sensus, & multum aures antecedit.

CAP. XIII. FALSAM autem esse opinionem eorum, qui ignem in nubibus seruant, per multa colligi potest. Si de cælo cadit, quomodo non quotidie fit, cum tantumdem illic semper ardeat? Deinde nullam rationem reddiderunt, quare ignis, quem natura sursum vocat, desuat. Alia enim conditio nostrorum ignium est, ex quibus facile cadunt, quæ ponderis secum aliquid habent. Ita non descendit ignis, sed præcipitatur & deducitur. Huic simile nihil accidit in igne purissimo, quo nihil est quod deprimatur; aut si vlla pars eius deciderit, in periculo totus est, quia totum potest excidere, quod potest carptim. Deinde illud quod quotidie leuitas cadere prohibet, & in abdito suo tenet, graue, quomodo illic esse potuit vnde caderet? Quid ergo? Non aliqui ignes in inferiora ferri solent, sicut hæc ipsa de quib. quærimus fulmina? Fato enim non eunt, sed feruntur. Aliqua illos potentia deprimat, quæ non est in æthere. Nihil enim iniuria illic cogitur, nihil rumpitur, nihil præter solitum euenit. Ordo rerum est, & expurgatus ignis in custodia mundi, summas sortitus oras, operas pulcherrime circumit: hinc discedere non potest, sed ne ab externo quidem exprimi: quia in æthere nulli incerto corpori locus est. Certa enim & ordinata non pugnant.

CAP. XIV. Vos, inquam, dicitis, cum causas stellarum transfusantium redditis, posse aliquas partes aëris ad se trahere ignem, ex æthere decidentem, & ex eo superioribus locis ardore hic accendi. Sed plurimum interest, vtrum aliquis dicat ignem ex æthere decidere, quod natura non patitur: an dicat, ex ignea vi calorem in ea quæ subiecta sunt, transire, an hic accendi. Non enim illinc ignis ca-

dit, quod non potest fieri, sed hic nascitur. Videmus certè apud nos latè incendio peraagante, quasdam insulas, quæ diu concaluerant, ex se concipere flammam. Itaque verisimile est in aère summo, qui naturam rapiendi ignis habet, aliquid accendi calore ætheris superpositi. Necessè est enim, vt & imus æther habeat aliquid aëri simile, & summus aër non sit dissimilis imo ætheri: quia non fit statim ex diuerso in aduersum transitus. Paulatim ista confusio vim suam miscet ita; vt dubitare possis, an aër, an hic iam æther sit.

CAP. XV. QUIDAM ex nostris existimant, aëra cum in ignem & aquam mutabilis sit, non trahere aliunde causas flammaram nouas: ipse enim se mouendo accendit, & quem densos compactosque nubium sinus dissipat, necessario vastum in tam magnorum corporum diruptione reddit sonum. Illa porro nubium difficulter cedentia pugna, aliquid confert ad concitandum ignem: Sic quemadmodum ferro aliquid manus ad secandum confert: sed secare ferri est.

CAP. XVI. QUID ergo inter fulgurationem & fulmen interest? dicam. Fulguratio, est latè ignis explicitus: Fulmen, est coactus ignis, & impetu iactus. Solemus duabus manibus inter se iunctis, aquam concipere, & compressa vtrique palma in modum siphonis exprimere. Simile quiddam & illic fieri puta. Nubium inter se compressarum angustia medium spiritum emittunt, & hoc ipso inflammant, & tormenti modo eliciunt. Nam balistæ quoque & scorpiones tela cum sono expellunt.

CAP. XVII. QUIDAM existimant ipsum spiritum per frigida atque humida euentem, sonum reddere. Nam ne ferrum quidem ardens silentio tingitur. Sed quemadmodum, si in aquam feruens massa descendit, cum multo murmure extinguitur, ita, vt Anaximenes ait, spiritus incidens nubibus, tonitrua edit, & dum luctatur, per obstantia & intercisâ vadens, ipsa ignem fuga accendit.

CAP. XVIII. ANAXIMANDER omnia ad spiritum retulit. Tonitrua, inquit, sunt nubis ictæ sonus. Quare inæqualia sunt? Quia & ipse ictus inæqualis est. Quare & sereno tonat? Quia tunc quoque per crassum & siccum
aëra

aëra spiritus profilit. At quare aliquando non fulgurat & tonat? quia tenuior & infirmior spiritus, quod in flammam non valuit, in sonum valuit. Quid est ergo ipsa fulguratio? aëris diducentis se, corruentisque iactatio, languidum ignem, nec exiturum aperiens. Quid est fulmen? acrioris densiorisque spiritus cursus.

CAP. XIX. ANAXIMANDRVS ait, omnia ista sic fieri, vt ex æthere al. qua vis in inferiora descendit. Ita ignis impactus nubibus frigidis sonat. At cum illas interseindit fulget: & minor vis igniū fulgurationes facit: maior. fulmina.

CAP. XX. DIOGENES Apolloniatas ait, quædam tonitrua igne, quædam spiritu fieri. Illa ignis facit, quæ ipsa antecedit & nuntiat: illa spiritus, quæ sine splendore crepue- runt. Vtrumq; sine altero fieri, & esse aliquando, concedo: ita tamen, vt non discreta illis potestas sit, sed vtrumq; ab vtroque effici possit. Quis enim negabit spiritum magno impetu latū, cum efficit tonum, effecturum & ignem? Quis & hoc non concedet, aliquando ignem quoque rumpere posse nubes & non exilire, si plurimarum acerno nubium, cum paucas perciderit, oppressus est? Ergo & ignis ibit in spiritum, perdetq; fulgorem & speciem, dum secuta in terra incendit. Adhuc nunc, quod necesse est, vt impetus fulminis & præmittat spiritus, & agat ante se, & à tergo trahat ventum, cum tam vasto ictu, aëra inciderit. Itaq; omnia, antequam feriantur, intremiscunt vibrata vëro, quæ ignis ante se preffit.

CAP. XXI. DIMISSIS nunc præceptoribus incipiamus per nos moueri, & à confessis transeamus ad dubia. Quid enim confessi est? Fulmen ignem esse, æquè fulgurationem: quæ nihil aliud est, quàm flamma: futura fulmen, si plus viriū habuisset. Non natura ista, sed impetu distat. Esse illum ignem, calor ostendit: qui si non esset, ostendit effectus. Magnorum enim sæpe incendiolorum causa fulmen fuit. Siluæ illo cremantur, & urbium partes: etiam quæ nõ percussa sunt, tamen adusta cernuntur: quædam verò velut fuligine colorantur. Quid, quod omnib. fulguritis odor sulphureus est? Ergo & vtramque rem ignem esse constat, vtramq; rem inter se meando distare. Fulguratio est fulmen non in terras vsque perlatum. Et rursus licet dicas, fulmen esse fulgurationem, vsque in terras perductam. Non ad exercendum verba, hæc diuicius pertracto: sed vt ista cognata esse, &

eiusdem notæ ac naturæ, probem. Fulmen est quiddam plus, quàm fulguratio. Vertamus istud. Fulguratio est pæ-
nè fulmen

CAP. XXII. QVONIAM constat esse vtramque rem ignem, videamus quem admodum apud nos fieri soleat ignis. Eadem enim ratione & supra fit, duobus modis: vno, si excutitur sicut ex lapide percusso: altero, si a ritu inuenitur, sicut cum duo ligna inter se diutius trita sunt. Non omnis hoc tibi materia præstabit, sed idonea eliciendis ignibus: sicut laurus, hederæ, & alia in hunc usum nota pastoribus. Potest ergo fieri, vt nubes quoque ignem eodem modo vel percussa reddant, vel attrita. Videamus, quantis procellæ viribus ruant, quanto vertantur impetu turbines. Id tormentum in quod obuium sit, dissipatur, & rapitur, & longè à loco suo projicitur. Quid ergo mirum, si tanta vis ignem excutit, vel aliunde, vel sibi? Vides enim quantum feruorem sensura corpora sunt, horum transitu trita, exanimata. Nihil tamen tantum in his debet credi, ac in vi siderum, quorum ingens & confessa potentia est.

CAP. XXIII. SED fortasse nubes quoque in nubes incitata, fremente vento, & leuiter virgente, ignem euocabunt, qui explendescat, nec exiliat. Minore enim vi ad fulgurandum opus est, quàm ad fulminandum. Superioribus collegimus, in quantum feruorem quædam attrita perducerentur. Cum autem ær mutabilis in ignem maximis viribus suis in ignem conuersus, atteratur, credibile est & verisimile, ignem caducum excuti, & cito interiturum, quia non ex solida materia oritur, nec in qua possit consistere. Transiit itaque: tantumque habet moræ, quantum itineris: & cursus sine alimento coniectus est.

CAP. XXIV. QVOMODO, inquis, cum dicas hanc ignis esse naturam, vt petat superiora, fulmen tamen terram petit? an falsum est quod de igne dixisti? Est enim illi æquè sursum iter, atque deorsum. Vtramque verum potest esse. Ignis enim natura in verticem surgit, & si nihil illum prohibet, ascendit. Sicut aqua natura defertur: si tamen aliqua vis accessit, quæ illam in contrarium ageret, illo intenditur, vnde imbre deiecta est. Fulmen autem cadit eadem necessitate, qua excutitur. In his ignibus
acci-

accidit quo arboribus, quarum cacumina si tenera sunt, ita deorsum trahi possunt, vt etiam terram attingant: sed cum permiseris, in locum suum exilient. Itaque non est quod eum spectes cuiusque rei habitum, qui illi non ex voluntate est. Si ignem permittis ire quo velis, cœlum, id est, leuissimj cuiusque sedem, repetet: vbi est aliquid quod eum ferat, & ab impetu suo auerrat, id non natura, sed seruitus eius fit.

CAP. XXV. DICITIS, inquis, nubes attritas edere ignem, cum sint humidæ, immo vdx: quomodo, ergo possunt gignere ignem, quem non magis verisimile est ex nube quam ex aqua generari?

CAP. XXVI. IGNIS qui nascitur, primum in nubibus non est aqua, sed aër spissus, ad gignendam aquam præparatus, nondum in illam mutatus, sed iam pronus & vergens. Non est quod eam existimes tunc colligi, sed effundi. Simul & fit, & cadit. Deinde si concessero humidam esse nubem, conceptis aquis plenam: nihil tamen prohibet, ignem ex humido quoque educi, immò ex ipso (quod magis mireris) humore. Quidam negauerunt in ignem quicquam posse mutari, priusquam mutatum esset in aquam. Potest ergo nubes, salua, quam continet, aqua, ignem parte aliqua sui reddere: vt sæpe alia pars ligni ardet, alia sudat. Nec hoc dico, non contraria inter se ista esse, & alterum altero periri: sed vbi valentior ignis quam humor est, vincit. Rursus vbi copia humoris exuperat, tunc ignis sine effectu est. Itaque non ardent virentia. Refert ergo, quantum aquæ sit. Exigua enim non resistit, nec ignem impedit. Quid ni? Maiorum nostrorum memoria, vt Posidonius tradit, cum insula in Agæo mari surgeret, spumabat interdum mare, & fumus ex alto ferebatur. Nam demum prodebat ignem, non continuum, sed ex interuallis emicantem, fulminum more, quouies ardor inferius iacens, superum pondus euicerat. Deinde saxa reuoluta, rupeisque partim illæsa, quas spiritus antequam verteretur, expulerat: partim exesa, & in leuitatem puniceis versæ: nouissimè cacumen exusti montis emicuit. Postea altitudini adiectum, & saxum illud in magnitudinem insulæ crevit. Idem nostra memoria, Valerio Asiatico consule iterum accidit. Quorsus hæc

Tetuli? ut apparet, nec extinctum ignem mari superfuso, nec impetum eius, gravitate ingentis vnde prohibitum exire. Ducentorum passuum fuisse altitudinem Asclepiodorus Pofidonij auditor tradidit, per quam diruptis aquis ignis emerfit. Quid si immensa aquarum vis, subeuntium ex imo flammaram vim non potuit comprimere: quanto minus in aëre extinguere ignem poterit, nubium tenuis humor & ros cidus? Adeo res ista non adfert vllam moram, quæ contra causas igniū sit: quos non videmus emicare, nisi impendente cælo. serenum sine fulmine est. Non habet istos metus dies purus, nec nox quidem, nisi obscura nubibus. Quid ergo? Non aliquando etiam apparentibus stellis & nocte tranquilla fulgurat? Sed scias licet nubes illic esse, vnde splendor effertur: quas videri à nobis terrarum tumor non finit. Adice nunc, quod fieri potest, ut nubes sudæ & humiles attritu suo ignem reddant: qui in superiora expressus, in parte sincera puraque cæli visatur: sed fit in sortida.

CAP. XXVII. TONITRVA distinguere quidam ita vdicere, vnum esse genus, cuius sit graue murmur, quale retrarum motum antecedit, clauso vento & fremente. Hoc quomodo illis videatur fieri, dicam. Cùm spiritum inter se claudere nubes, in concavis partibus earum volutus aër, similem agit mugitibus sonum, raucum & æqualem, & continuum. Itaque etiam vbi illa regio humida est, exitum claudit. Ideo huiusmodi tonitrua venturi prænuntia imbris sunt. Aliud genus est acre, quod crepitum magis dixerim, quàm sonum: qualem audire solemus, cum super caput alicuius disrupa vesica est. Talia eduntur tonitrua, cùm globata dissoluitur nubes, & spiritum, quo distenta fuerat, emitit. Hoc proprie fragor dicitur, subitus & vehemens: quo edito concidunt homines, & exanimantur: quidam verò viui stupent, & in totum sibi excidunt, quos vocamus attonitos: quorum mentes sonus ille cælestis loco pepulit. Hic fieri illo quoque modo potest, ut inclusus aër cava nube & motu ipso extenuatus diffundatur. Deinde cùm maiorem sibi locum quærit, à quibus inuolutus est, sonum patitur. Quid autem? non quemadmodum illisæ manus inter se plausum edunt, sic illarum inter se nubium sonus potest esse magnus,

gnus, quia magna concurrunt?

CAP. XXVIII. VIDEMVS, inquit, nubes impingi montibus, nec sonum fieri. Primum omnium non quocunque modo illis sunt, sonant, sed si apte sunt compositæ ad sonum edendum. Aversæ inter se manus collisæ non plaudunt, sed palma cum palma collata plausum facit. Et plurimum interest, vtrum causæ concutiantur, an planæ & extensæ. Deinde non tantum nubes ire oportet, sed agi magna vi, & procellosa. Etiam mons non scindit nubem, sed dirigit, & primam quamque partem eius soluit. Ne vesica quidem, quocunque modo spiritum emisit, sonat. Si ferro diuisa est, sine vilo aurium sensu exit. Rumpli illam oportet, vt sonet, non secari. Idem de nubibus dico: nisi multo impetu dissiluerent, non sonant. Adice nunc, quod nubes in monte actæ, non franguntur, sed circumfunduntur in aliquas partes montis arboris ramos, frutices, aspera saxa, & eminentia. Et ita discutiuntur, & si quem habent spiritum, multifariam emittunt: qui nisi vniversus erumpit, nec crepat. Hoc vt scias, ventus qui circa arborem funditur, sibilat, non tonat. Lato (vt ita dicam) ictu, & totum globum semel dissipante opus est, vt sonitus erumpat: qualis auditur cum tonat.

CAP. XXIX. PRÆTER hæc, natura aptus est aer ad voces. Quid necum vox nihil aliud sit, quam ictus aeris? Debent ergo nubes vtrinq; dissicari, & causæ & intentæ. Vides enim quanto vocaliora sunt vacua quam plena, quanto intenta quam remissa. Ita tympana & cymbala sonant: quia illa repugnantem ex vltiore parte spiritum pulsant, hæc ad ipsum aerem acta, nisi concauo non tinnunt.

CAP. XXX. QVIDAM, inter quos Asclepiodorus est, iudicant sic, quorundam quoque corporum concursu tonitrua & fulmina excuti posse. Aetna aliquando multo igne abundauit: Ingentem vim arenæ vrentis effudit. Inuolutus est dies puluere, populosque subita nox terruit. Illo tempore aiunt plurima fuisse tonitrua & fulmina: quæ concursu aridorum corporum facta sunt, non nubium: quas verisimile est, in tanto feruore aeris nullas fuisse. Aliquando Cambyfes ad Ammonem misit exercitum: quem arena austro mota, & more niuis

incidens textit, deinde obruit Tunc quoque verisimile est fuisse tonitrua fulminaque, attritu arenæ sese affricantis. Non repugnat proposito nostro ista opinio. Diximus enim, vtriusque naturæ corpora efflate terras, & sicci aliquid & humidi in toto aëre vagari. Itaque si quid tale interuenit, nubem facit solidiorem crassiolemque, quam si tantum simplici spiritu intexeretur. Illa frangi potest, & edere sonum: ista quæ dixi, siue incendiis vaporantibus aëra repleuerunt, siue ventis terras verrentibus, necesse est nubem faciant antequam sonum. Nubem autem tam arida quam humida conferunt. Est autem nubes (vt diximus) spissitudo aëris crassi.

CAP. XXXI. CETERVM mira fulminis, si intueri velis, opera sunt, nec quicquam dubij relinquenda, quin diuina insit illis & subtilis potentia. Loculis integris ac illæsis conflatum argentum. Manente vagina, gladius liquefcit. Et inuiolato ligno, circa pila ferrum omne distillat. Stat fracto dolio vinum, nec vltra triduum rigor ille durat. Illud æque inter annotanda ponas licet, quod & hominem, & ceterorum animalium quæ icta sunt, caput spectat ad exitum fulminis: quod omnium percussarum arborum contra fulmina hastulæ surgunt. Quid, quod malorum serpentium, & aliorum animalium, quibus mortifera vis inest, cum fulmine icta sunt, venenum omne consumitur? Vnde, inquit, scis? in venenatis corporibus vermis non nascitur. Fulmine icta, intra paucos dies verminant.

CAP. XXXII. QUID, quod futura portendunt: nec vnus tantum aut alterius rei signa dant, sed sæpe totum fatorum sequentium ordinem nuntiant, & quidem decrescis euidentibus, longèque clarioribus, quam si scriberentur. Hoc autem inter nos & Tuscos, quibus summa persecutorum fulminum est scientia, interest. Non putamus, quod nubes collidat, ideo fulmina emitti. Ipsi existimant, nubes collidi, vt fulmina emittantur. Nam etiam omnia ad Deum referant, in ea sunt opinione, tanquam, non quia facta sunt, significant: sed quia significatura sunt, fiunt: eadem tamen ratione fiunt, siue illis significare propositum est, siue consequens. Quomodo ergo significant, nisi à Deo mittantur? Quomodo aues non

non in hoc motu, vt nobis occurrerent, dextrum auspici-
cium sinistra ve fecerunt. Et illas, inquit, Deus mouit.
Nimis illum otiosum, & pusillæ rei ministrum facis, si al-
liis somnia, aliis exta disponit. Ista nihilominus diuina
ope geruntur. Sed non à Deo pennæ auium reguntur, nec
pecudum viscera sub ista securi formantur. Alia ratione
fatorum series explicatur, indicia venturi vbique præ-
mittens: ex quibus nobis quædam familiaria, quædam i-
gnota sunt. Quicquid fit, alicuius rei futuræ signum est:
fortuita, & sine ratione vaga, diuinationem non reci-
piunt. Cuius rei ordo est, etiam prædictio est. Cur
ergo aquilæ hic honor datus est vt magnarum rerum fa-
ceret auspicia: aut coruo, aut paucissimis auibus: cetera-
rum sine prælagio vox est? Quia quædam in artem non-
dum redacta sunt: quædam vero ne redigi quidem pos-
sunt, ob nimium remotam conuersationem. Ceterum
nullum animal est, quod non motu & occurû suo prædi-
cat aliquid. Non omnia scilicet, sed quædam notantur.
Auspicium est obseruantis. Ad eum itaque pertinet, qui
in ea direxerit animum. Ceterum & illa quæ pereunt.
Quinque stellarum potestatem Chaldæorum obseruatio
excepit. Quid tu? tot millia siderum iudicas otiosa luce-
re? Quid est porro aliud, quo errorem incuriat peritis
natalium, quàm quod paucis nos sideribus assignans
cum omnia quæ supra nos sunt, partem sibi nostri vindicent?
Submissoria forsitan in nos propius vim suam diri-
gunt, & ea quæ frequentius mota, aliter nos, aliter cete-
ra animalia prospiciunt. Ceterum & illa quæ aut immo-
ta sunt, aut propter velocitatem vniuerso mundo parem
immotis similia, non extra ius dominiûmque nostri sunt.
Aliud aspice, & distributis rem efficis, tractas. Non magis
autem facile est, scire quid possint, quam dubitari debet, an
possint.

CAP. XXXIII. Nunc ad salmina reuertamur: quo-
rum ars in tria diuiditur: quemadmodum exploremus,
quemadmodum interpretemur, quemadmodum exore-
mus. Prima pars ad formulam spectat, secunda ad diuina-
tionem, tertia ad propitiandos deos: quos bona rogare o-
portet, mala deprecari. Rogare, vt promissa firment: depre-
cari, vt remittant minas.

CAP. XXXIV. SUMMAM esse vim fulminum indicant: quia quicquid alia portendunt, interuentus fulminis tollit. Quicquid ab hoc portenditur, fixum est, nec alterius ostenti significatione mutatur. Quicquid extra, quicquid aues minabuntur, secundo fulmine abolebitur. Quicquid fulmine denuntiatum est, nec extis, nec aue contraria refellitur. In quo mihi falli videntur. Quare? Quia vero verius nihil est. Si aues futura cecinerunt, non potest hoc auspiciū fulmine irritum fieri: Aut si potest, non futura cecinere. Non enim nunc auem comparo & fulmen, sed duo veri signa: quæ si vnum significant, paria sunt. Itaque si fulminis interuentus submouet extorum vel augurum iudicia, male inspecta exta, male obseruata auguria sunt. Non enim refert, vtrius rei maior potentiōrve natura sit, sed extra vim attulit signum, quantum ad hoc, par est. Si dicas, flammæ vim maiorem esse, quam fumi, non mentiris: sed ad indicandum ignem, idem valet flamma, quod fumus. Itaque si hoc dicunt, quoties extra aliud significabunt, aliud fulmina, fulminum erit auctoritas maior, fortasse consentiam: sed si hoc dicunt, quamuis altera signa verum prædixerint, fulminis ictus priora deleuit, & ad se fidem traxit: falsum est. Quare? quia nihil interest quam multa auspicia sint. fatum vnum est: quod si bene primo suspicio intellectum est, secundo non interit: idem est. Ita dico, non refert, idem an aliud sit per quod quærimus: quoniam de quo quærimus, idem est.

CAP. XXXV. FATVM fulmine mutari non potest. Quid ni? Nam fulmen ipsum fati pars est. Quid ergo expiationes, procurationesque? quo pertinent, si immutabilia sunt fata? Permite mihi illam rigidam sectam tueri eorum, qui excipiunt ista, & nihil aliud esse existimant, quam ægræ mentis solatia. Fata aliter ius suum peragunt, nec vlla commouentur prece, non misericordia flectantur, non gratia. Seruant cursum irrevocabilem: ex destinato fluunt. Quemadmodum rapidorum aqua torrentium in se non recurrit, nec moratur quidem, quia priorem superueniens præcipitat: sic ordinem rerum fati æterna serie rotat, cuius hæc prima lex est, stare decreto.

CAP. XXXVI. QUID enim intelligis fatum? existimo necessitatem rerum omnium actionumque, quam nulla vis

numpat. Hanc si sacrificiis & capite & niuea agnæ exorari iudicis diuina non nosti. Sapientis quoque viri sententiam negatis posse mutari. Quanto magis Dei? cum sapiens quid sit optimum in præsentia sciat, illius diuinitati omne præsens sit. Agere tamen nunc eorum volo causam, qui procuranda existimant fulmina: & expiationes non dubitant prodesse, aliquando ab submouenda pericula, aliquando ad lenanda, aliquando ad differenda.

CAP. XXXVII. QUID sit quod sequitur, paulo post prosequar. Interim hoc habent commune nobiscum, quod nos quoque existimamus vota proficere, salua vi ac potestate fatorum. quædam enim à diis immortalibus ita suspensa relicta sunt, vt in bonum vertant, si admotæ diis preces fuerint, si vota suscepta. Ita non est hoc contra fatum, sed ipsum quoque in fato est. Aut futurum, inquit, est, aut non. Si futurum est, etiam si non susceperis vota, fiet. Si non est futurum, etiam si susceperis vota non fiet. Falsa est ista interrogatio: quia illam mediam inter ista exceptionem præteris. Futurum, inquam, hoc est: sed si vota suscepta fuerint. Hoc quoque necesse, inquit, est, fato comprehensum sit, aut suscipias vota, aut non.

CAP. XXXVIII. PVTA me tibi manus date, & fateri, hoc quoque fato esse comprehensum, vt utique fiant vota. Ideo fient. Fatum est, vt hic disertus sit, sed si literas didicerit: ab eodem fato continetur, vt literas discat: ideo discet. Hic diues erit, sed si nauigauerit. An in illo fati ordine, quo patrimonium illi grande promittitur, hoc quoque protinus fatum est vt nauiget: ideo nauigabit. Idem dico tibi de expiationibus. Effugiet pericula, si expiauerit prædictas diuinitus minas. At hoc quoque in fato est, vt expiet. Ista nobis opponi solent, vt probetur nihil voluntati nostræ relictum, & omne ius fato traditum. Cum de ista re agetur, dicam, quemadmodum, manente fato, aliquid sit in hominis arbitrio. Nunc vero id de quo agitur, explicauit, quomodo si fati certus est ordo, expiationes procurationesque prodigiorum, pericula auertant: quia cum fato non pugnant, sed ipsa in lege data sunt. Quid ergo, inquis, atuspeX mihi prodest? Utique enim expiare, etiam non suadente illo mihi necesse est. Hoc prodest, quod fati minister est. Sic cum sanitas videatur esse de

fato, dabitur & medico: quia ad nos beneficium fati per huius manus venit.

CAP. XXXIX. GENERA fulminum tria esse ait Cæcinnæ: Consiliarium, Auctoritatis, & quod Status dicitur. Consiliarium ante rem fit, sed post cogitationem: cum aliquid in animo versantibus, aut suadetur fulminis ictu, aut dissuadetur. Auctoritatis est, ubi post rem factam venit, quam futuram bono malove significat. Status est, ubi quietis nec agentibus quicquam nec cogitantibus quidem fulmen interuenit. Hoc aut minatur, aut promittit, aut monet. Hoc monitorium vocat: sed nescio quare non idem sit quod consiliarium. Nam & qui monet consilium dat: sed habet aliquam distinctionem. Ideoque separatur à consiliario: quia illud suadet dissuadetque, hoc solam impendentis periculi euitationem continet. Ut cum timemus ignem aut fraudem à proximis, aut insidias à seruis. Etiamnum tamen aliam distinctionem utriusque video. Consiliarium est, quod cogitanti factum est: monitorium, quod nihil cogitanti. Habet autem utraque res suam proprietatem. Suadetur deliberantibus, at vitro monentur.

CAP. XL. PRIMO omnium non sunt fulminum genera, sed significationum. Nam fulminum genera sunt illa, quod terebrat, quod discutit, quod vrit. Quod terebrat, subtile est & flammæ, cui per angustissimum fuga est, ob sinceram & puram flammæ tenuitatem. Quod dissipat, conglobatum est, & habet admixtam vim spiritus coacti & procellosi. Itaque illud fulmen per id foramen quo ingressum est, redit & euadit. Huius late sparsa vis rumpit icta, non perforat. Tertium illud genus, quod vrit, multum terreni habet, & igneum magis est quam flammæ. Itaque relinquit magnas ignium notas, quæ percussis inhæreant. Nullum quidem sine igne fulmen venit: sed hoc proprie igneum dicimus, quod manifesta ardoris vestigia imprimit. Quod aut vrit, aut fuscet, tribus modis vrit: aut enim afflat, & leui iniuria lædit, aut comburit, aut accendit. Omnia ista vrunt, sed genere & modo differunt. Quodcunque combustum est, utique & vstum est. At non omne quod vstum, utique & combustum est. Item quod accensum est. Potest enim illud ipso

ipſo tranſitū ignis uſſiſſe. Quis neſcit quædam vri quidem, nec ardere? Nihil auſem poteſt ardere, quod non u-
ratur. Vnum hoc adiciam. Poteſt aliquid eſſe combuſtum,
quod non ſit accenſum. Poteſt accenſum eſſe, nec combu-
ſtum.

CAP. XLI. NVNC ad id tranſeo genus fulminis, quod
icta fulſcantur. Hoc aut decolorat, aut colorat. vtrique di-
ſtinctionem ſuam reddam. Decoloratur id, cuius calor vi-
tiatur, non mutatur. Coloratur id, cuius alia ſit quam fuiſ-
facies, tanquam cærulea, vel nigra, vel pallida. Hæc adhuc
Etrurſis & philoſophis communia ſunt. In illo diſſen-
tiant, quo ſi fulmina dicunt à Ioue mitti, & tres illi manu-
bias dant. Prima (vt aiunt) mōnet & placata eſt, & ipſius
conſilio Iouis mittitur. Secundam mittit quidem Iupiter,
ſed ex conſilij ſententia. Duodecim enim deos aduocat.
Hoc fulmen boni aliquid aliquando facit: ſed tunc quo-
que non aliter, quam vt noceat. Ne prodeſt quidem im-
pune. Tertiam manubiam idem Iupiter mittit: ſed adhi-
bitis in conſilium diis, quos ſuperiores & innolutos vo-
cant quæ vaſtat & includit, & mutat ſtatim priuatam vti-
que & publicam, quem inuenit. Ignis enim nihil eſt, quod
ſit, paritur.

CAP. XLII. IN his prima ſpecie, ſi intueri velis, errat
antiquitas. Quid enim tam imperitum eſt, quam crede-
re fulmina è nubibus Iouem mittere; columnas, arbores,
ſtatuas ſuas nonnunquam petere; vt, impunitis ſacrile-
gis, petcaſſis ouibus, incenſis aris, pecudes innoxias fe-
riat & ad ſuum conſilium à Ioue deos, quaſi in ipſo parum
conſilij ſit, aduocari: illa læta & placata eſſe fulmina, quæ
ſolus excutiat: pernicioſa, quibus mittendis maior numi-
num turba interſuit? Si quaeris à me, quid ſentiam, non
exiſtimo tam hebetes fuiſſe vt credentes Iouem, aut non
æquæ voluntatis aut certe minus paruum eſſe. vtrum enim
cum emiſit ignes, quibus innoxia capita petceret, ſcele-
rata tranſeret, aut noluit iuſtius mittere, aut non ſuadeſ-
ſit? Quid ergo ſecuti ſunt, cum hoc dicerent? Ad coër-
cendos animos imperitorum, ſapientiſſimi viri indicauerunt
ineuitabilem metum, vt ſupra nos aliquid trinitre-
mus. Vtile erat in tanta audacia ſcclerum aliquid eſſe,
aduerſum quod nemo ſibi ſatis potens videretur. Ad con-

terrendos itaque eos quibus innocentia nisi metu non placet, posuere super caput vindicem, & quidem armatum.

CAP. XLIII. QUARE ergo id fulmen quod solus Iupiter mittit, placabile est: perniciosum id, de quo deliberavit, & quod aliis quoque diis auctoribus misit? Quia Iouem, id est, regem prodesse etiam solum oportet, nocere non nisi, cum pluribus visum est. Discant hoc ij, quicumque magnam potentiam inter homines adepti sunt, sine consilio nec fulmen quidem mitti: aduocent, considerent multorum sententias, placita temperent, & hoc sibi proponant, ubi aliquid percuti debet, ne Ioui quidem suum satis esse consilium.

CAP. XLIV. IN hoc quoque tam imperiti non fuere, ut Iouem existimarent tela mutare. poetricam ista licentiam decent,

*Est aliud leuius fulmen, cui dextra Cyclopum,
Sauria flammaque minus, minus addidit ira.
Tela secunda vocant superi.*

Illos vero altissimos viros error iste non tenuit, ut existimarent Iouem modo leuioribus fulminibus & lusoriis uti: sed voluerunt admonere eos quibus aduersus peccata hominum fulminandum est, non eodem modo omnia esse percutienda: quaedam frangi debere, quaedam elidi & distringi, quaedam admoneri.

CAP. XLV. NE hoc quidem crediderunt, Iouem qualem in Capitolio & in ceteris ædibus colimus, mittere manu fulmina, sed eundem quem nos Iouem intelligunt, custodem rectoremque vniuersi, animum ac spiritum, mundani huius operis dominum & artificem, cui nomen omne convenit. Vis illum fatum vocare? non errabis. Hic est, ex quo suspensa sunt omnia, causa causarum. Vis illum providentiam dicere? recte dices. Est enim, cuius consilio huic mundo providetur, ut inconcussus eat, & actus suos explicet. Vis illum naturam vocare? non peccabis. Est enim, ex quo nata sunt omnia, cuius spiritu viuimus. Vis illum vocare mundum? non falleris. Ipse enim est, totum quod vides, totus suis partibus inditus & se sustinens vi sua. Idem Etruscis quoque visum est: & ideo fulmina à Ioue mitti dixerunt, quia sine illo nihil geritur.

CAP. XLVI. AT quare Iupiter aut ferienda transit,
aut

aut innoxia ferit? In maiorem me quæstionem vocas: cui suus locus, suus dies dandus est. Interim hoc dico, fulmina non mitti à Ioue, sed sic omnia disposita, vt ea etiam quæ ab illo non fiunt, tamen sine ratione non fiant: quæ illius est. Vis eorum illius permissio est. Nam & Iupiter illa nunc non facit, fecit vt fierent: Singulis non adest, sed signum, & vim, & causam dedit omnibus.

CAP. XLVII. Hic illorum diuersioni non accedo. Aut aut perpetua, aut finita esse fulmina, aut prorogatiua. Perpetua, quorum significatio in totam vitam pertinet; nec vnam sem id enuntiat, sed contextum rerum per omnem deinceps ætatem futuram complectitur. Hæc sunt fulmina, quæ prima accepto patrimonio, & in nouo hominis aut vrbis statu fiunt. Finita, ad diem vtique respondent. Prorogatiua sunt, quorum minæ differri possunt; aucti tollique non possunt.

CAP. XLVIII. DICAM quid sit, quare huic diuisioni non consentiam. Nam & quod perpetuum vocant fulmen, finitum est. Equè enim talia ad diem respondent. Nec ideo finita non sunt, quia multum tempus significant. Et quod prorogatum videretur, finitum est. Nam illorum quoque confessione certum est, quousque impetretur dilatio. Priuata enim fulmina negant vltra decimum annum, publica vltra tricesimum posse differri. Hoc modo & ista finita sunt: quia vltra quod non prorogentur, inclusum est. Omnium ergo fulminum & omnis euentus dies stata est. Non potest enim vlla incerti esse comprehensio. Quæ inspicienda sunt in fulgure, passim & vagè dicunt; cum possint diuidere, quemadmodum ab Attalo philosopho, qui se huic disciplinæ dederat, diuisa sunt, vt inspiciatur vbi factum sit, quando, cui, in qua re, quale, quantum. Hæc si dirigere in partes suas voluero, quid postea faciam, nisi in immensum procedam?

CAP. XLIX. NUNC nomina fulminum, quæ à Cæcinnâ ponuntur, perstringam: & quid de his sentiam exponam. Ait esse postulatoria, quibus sacrificia intermissa, aut non rite facta repetuntur. Monitoria, quibus docetur quid cauendum sit. Pestifera, quæ mortem exitiumque portendunt. Fallacia, quæ per speciem alicuius boni nocent. Dant consulatum, malo futurum gerentibus;

& hæreditatem, cuius compendium magno sit luendum incommodo. Deprecanea, quæ speciem periculi sine periculo afferunt. Peremptalia, quibus tolluntur priorum fulminum minæ. Attestata, quæ prioribus consentiunt. Atterranea, quæ in incluso fiunt. Obruta, quibus iam prius percussa nec procurata feriuntur. Regalia quorum vi tangitur vel comitium, vel principalia urbis liberæ loca: quorum significatio regnum ciuitati minatur. Inferna, cum è terra exiliunt ignes. Hospitalia, quæ sacrificijs ad nos Iouem arcessunt, & (vt verbo eorum molliori utar) inuitant. sed si irascente domino inuitant, tunc venire cum magno inuitantium periculo affirmat. Auxiliaria, quæ aduocata dicuntur, sed aduocantium bono veniunt.

CAP. L. QUANTO simplicior diuisio est, qua utebatur Attalus noster, egregius vir, qui Etruscorum disciplinam Græca subtilitate miscuerat. Ex fulminibus quædam sunt quæ significant id quod ad nos pertinet: quædam aut nihil significant, aut id cuius intellectus ad nos non peruenit. Ex his quæ significant quædam sunt læta, quædam aduersa, quædam nec aduersa, nec læta. Aduersorum hæc species sunt. Aut ineuitabilia in illa portendunt, aut euitabilia, aut quæ minui possunt, aut quæ prærogari. Læta aut mansura significant, aut caduca. Mixta aut partem habent boni, partem mali: aut mala in bonum aut bona in malum vertunt. Nec aduersa nec læta sunt, quæ aliquam nobis ætionem significant, qua nec terri nec lærari debemus: vt peregrinationem, in qua nec metus, nec spei quicquam sit.

CAP. LI. REVERTAR, ad ea fulmina, quæ significant quidem aliquid, sed quod ad nos non pertineat, tanquam vtrum eodem anno idem futurum sit fulmen, quod factum est. Nihil significant fulmina, aut id cuius notitia nos effugit: vt illa quæ in vastum mare sparguntur, aut in desertas solitudines: quorum significatio vel nulla est, vel perit.

CAP. LIII. PAUCA adhuc adjiciam ad enarrandam vim fulminis, quæ non eodem modo omnem materiam vexat. Valentiora, quia resistunt, vehementius dissipat: cedentia nonnunquam sine iniuria transit. Cum lapide ferro,

feroque, & durissimis quibusque configit: quia viam necesse est per illa impetu quærat. Itaque facit viam qua effugiat, teneris & rarioribus parcit, quanquam & flammis opportuna videantur, quia transitu patente minus lænit. Loculis itaque, vt dixi, integris pecunia quæ in his fuerat, confata reperitur: quia ignis tenuissimus per occulta foramina transeurrit. Quicquid autem in tigno solidum inuenit, vt contumax vincit. Non vno autem, vt dixi, modo sæuit: sed quid quæque vis fecerit, ex ipso genere iniuriæ intelligis, & fulme opere cognoscis. Interdum in eadem materia, multa diuersa, eiusdem vis fulminis facit: sicut in arbore, quod aridissimum est, vrit: quod solidissimum & durissimum est, terebrat & frangit: summos cortices dissipat, interiores libros interioris arboris rumpit ac scindit, folia perstringit, ac tundit, vinum gelat, ferrum & æs fundit.

CAP. LIII. ILLVD est mirum, quod vinum fulmine gelatum, cum ad priorem habitum redit potum, aut exanimat, aut dementes facit. Quare id accidit quærenti mihi, illud occurrit. Inest fulmini vis pestifera. Ex hoc aliquem remanere spiritum in eo humore quem coëgit gelauitque, verisimile est. Nec enim alligari potuisset, nisi aliquid illi esset additum vinculum. Præterea olei quoque & omnis vnguenti, teter post fulmen odor est. Ex quo apparet, inesse quandam subtilissimo igni, & contra naturam actio pestilentem potentiam, qua non tantum ista cadunt, sed etiam afflata. Præterea quocumque decidit fulmen, ibi odorem sulphuris esse certum est: qui quia natura grauis est, sæpius haustus alienat. Sed ad hoc vacui reuertemur. Fortasse enim libebit ostendere, quantum omnia ista à philosophia artium parente fluxere: illa primum & quæsiuit causas rerum, & obseruauit effectus: & quod fulminis inspectione longe melius est, inijs rerum exitus contulit.

CAP. LIV. NVNC ad opinionem Posidonij reuertar. Et terra terrenisque omnibus pars humida efflatur, pars sicca & fumida remanet. Hæc fulminibus alimentum est: illa imbribus. Quicquid in aëre sicci fumosique pertinet, id includi se nubibus non fert, sed rumpit claudencia. Inde est sonus, quem nos tonitruum vocamus.

In ipſo quoque aëre quicquid attenuatur, ſimul ſiccatur, & calet. Hoc quoque ſi incluſum eſt, æque fugam quærit, & cum ſono euadit. Et modo vniuerſam eruptionem facit, coque vehementius intonat: modo per partes & minutatim. Ergo tonitrua hic ſpiritus exprimit, dum aut rupit nubes aut peruolat. Volutatio autem ſpiritus in nube concluſi, valentiſſimum eſt accendendi genus.

CAP. LV. TONITRVA nihil aliud ſunt, quam ſicci aëris ſonitus; qui fieri, niſi dum aut terit, aut rumpitur, non poteſt. E ſi colliduntur, inquit, nubes inter ſe, ſit iſ quem deſideras ictus, ſed non vniuerſus. Neque enim tota totis concurrunt, ſed partibus partes. Nec ſonant mollia, niſi illiſa duris ſint. Itaque non auditur fluctus, niſi impactus. Ignis, inquit, miſſus in aquam, ſonat, dum extinguitur. Pura ita eſſe promeſt. Non enim ignis tunc ſonum efficit, ſed ſpiritus per extinguentia effugiens. Vt dem tibi, & fieri ignem in nube, & extingui, e ſpiritu naſcitur & attritu. Quid ergo, inquit, non poteſt aliqua ex his tranſcurrentibus ſtellis incidere in nubem, & extingui? Exiſtitemus poſſe aliquando & hoc fieri. Nunc naturalem cauſam quærimus & aſſiduum, non raram & fortuitam. Pura me conſtiteri verum eſſe, quod dicis. Aliquando poſt tonitrua emicare ignes, ſtellis tranſuerſis & cadentibus ſimiles. Non ob hoc tonitrua facta ſunt: ſed cum hoc fieret, tonitrua facta ſunt. Clidemus ait, fulgurationem ſpeciem inanem eſſe, non ignem. Sic enim per noctem ſplendorem motu remorum videri. Diſſimile eſt exemplum illic enim ſplendor intra ipſam aquam apparet: hic qui ſit in aëre, erumpit & exilit.

CAP. LVI. HERACLITVS exiſtimat fulgurationem eſſe velut apud nos incipientium ignum conatus, & primam flammam incertam, modo intereantem, modo reſurgentem. Hæc antiqui fulgeera dicebant: tonitrua nos pluraliter dicimus: antiqui aut tonitruum dixerunt aut tonum. Hoc apud Cæcinnam inuenio, facundum virum, qui habuiſſet aliquod in eloquentiam nomen, niſi illum Ciceronis vmbra preſſiſſet. Etiamnum illo verbo utebantur antiqui, correpto, quo non producta vna ſylla;

syllaba utimur. Dicemus enim vt Splendere, sic Fulgere. At illis ad significandum hanc è nubibus subitæ lucis eruptionem mos erat, media syllaba correpta, vt dicerent Fúlger.

CAP. LVII. QUID ipse existimem, quæris? Adhuc enim alienis opinionibus accommodaui manum. Dicam: Fulgurat, cum repentinum latè lumen emicuit. Id euenit, vbi in ignem extenuatus in nubibus aër vertitur, nec vires quibus longius profilat, inuenit. Non miraris puto, aëra, aut motus extenuat, aut extenuatio incendit. Sic liquefcit excussa glans funda, & attritu aëris velut igne distillat. Ideo ætate plurima fiunt fulmina, quia plurimum calidi est. Facilius autem attritu calidorum ignis existit. Eodem modo fit fulgor, qui tantum splendet: & fulmen quod mittitur. Sed illi leuior vis, alimentique est minus. Et, vt breuiter dicam quo sentio, Fulmen est fulgur intentum. Ergo vbi calidi fumidique natura, emissa terris in nubes incidit, & diu in illarum sinu volurata est, nouissimè erumpit. & quia vires non habet, splendor est. At vbi fulgura plus habere materiz, & maiore impetu arserunt, non apparent tantum, sed decidunt.

CAP. LVIII. QUIDAM vtique existimant fulmen reuerti: quidam subsidere, vbi alimenta prægrauauerunt, & fulmen icetu languidiore delatum est. At quare fulmen subitum apparet, nec continuatur assiduus ignis? Quia celerrimi motus est: simul & nubes rumpit, & aëra incendit. Deinde desinit flamma quiescente motu. Non enim est assiduus spiritus cursus, vt ignis possit extendi: sed quoties fortius ipsa iactatione se accendit, fugiendi impetum capit. Deinde cum euasit, & pugna desit, ex eadem causa modo vsque ad terram profertur, modo dissoluitur, si minore vi depressus est. Quare oblique fertur? Quia spiritus obliquus est, flexuosusque. Et quia natura ignem sursum vocat: iniuria deorsum premit, incipit obliquus esse. Interdum dum neutra vis alteri cedit, & ignis in superiora nititur, & in inferiora deprimitur. Quare frequenter cacumina montium feriuntur? Quia opposita sunt nubibus, & in cælo cadentibus, per hæc transeundum est.

CAP. LIX. INTELLIGO. quid iamdudum desideres, quid efflagites. Malo, inquis, fulmina non timere, quam nosse. Itaque alios doce, quemadmodum fiant. Ego mihi metum illorum excuti malo, quam naturam indicari: Sequat quo vocas, omnib. enim rebus omnibûsque sermionibus aliquid salutare miscendum est. Cum imus per occulta naturæ, cum diuina tractamus, vindicandus est à malis suis animus, ac subinde firmandus: quod etiam eruditus, & hoc vnum agentibus necessarium est: non vt effugiamus ictus rerum, (vndique enim tela in nos iaciuntur) sed vt fortiter constanterque patiamur. Inuicti esse possumus, inconculsi non possumus: quamquam interim spes subit, inconculsus quoque esse nos posse. Quomodo, inquis? Contemne mortem, & omnia quæ ad mortem ducunt, contempta sunt: siue illa bella sint, siue naufragia, seu morsus ferarum, seu ruinarum subito lapsu procidentium pondera. Nunquid amplius facere possunt, quam vt corpus ab anima resoluant? Hæc nulla diligentia euitat, nulla felicitas domat, nulla potentia euincit. alia fortuito disponuntur. Mors omnes æquè vocat. Iratis diis propitiisque moriendum est. Animus ex ipsa desperatione sumatur. Ignauissima animalia, quæ natura ad fugam genuit, vbi exitus non patent, tentant fugam corpore imbelli. Nullus perniciosior hostis est, quam quem audacem angustia faciunt: longèq; violentius semper ex necessitate, quam ex virtute corrigimur. Maiora aut certè paria conatur animus magnus ac perditus. Cogitemus nos, quantum ad mortem, proditos esse: & sumus. Ita est Lucili. Omnes reseruamur ad mortem: Totum hunc quem vides populum quouisque cogitas esse? cito natura reuocabit & condet: nec de re, sed de die queritur. Eodem citius tardiusve veniendum est. Quid ergo? Non tibi timidissimus omnium videtur, & insipientissimus, qui magno ambitu rogat moram mortis? Nonne contemneres eum, qui inter perituros constitutus, beneficij loco peteret, vt vltimus ceruicem præberet? Idem facimus. Magno æstimamus, mori tardius. In omnes constitutum est capitale supplicium, & quidem constitutione iustissima. Nam, quod maximum solet esse solatium extrema passuris, omnium causa eadem est. Sequeremur traditi à iudice aut magistratu, & carnifi-

carnifici nostro præstaremus obsequium. Quid interest,
 vtrum ad mortem iussi eamus, an vltione? O te dementem
 & oblitum fragilitatis tuæ, si tunc mortem times cum to-
 nat. Irane salus tuâ in hoc vertitur? Viues, si fulmen effu-
 geris? Petet te gladius, petet lapis, petet febris. Non maxi-
 mum ex periculis, sed speciosissimum fulmen est. Male
 scilicet erit actum tecum, si sensum mortis tuæ celeritas
 insuaita præuenerit, si mors tua procurabitur, si tu tunc
 quoque cum expiras, non supervacua, sed alicuius magnæ
 rei signum es. Male scilicet tecum agitur, si cum fulmine
 conderis. Sed pauescis ad cæli fragorem & ad inane nubi-
 lum trepidas, & quoties aliquid effulsit, expiras. Quid ergo?
 Honestius iudicâs deiectione animi perire quam fulmine:
 Eo itaque fortior aduersus cæli minas surgo: & cum mun-
 dus vndique exarserit, cogita te nihil habere de tanta mo-
 le perdendum. Quod si tibi parati credis illam cæli con-
 fusionem, illam tempestatum concordiam, si propter
 te ingestæ illisæque nubes strepunt, si in tuum exitium tan-
 ta vis ignium excutitur: at tu solati loco numera, tanti
 esse mortem tuam. Sed non erit huic cogitationi locus.
 Casus iste domat metum. Est inter cetera quoque hoc com-
 modum eius, quod expectationem tuam antecedit. Nemo
 vnquam fulmen timuit, nisi qui effugit.

